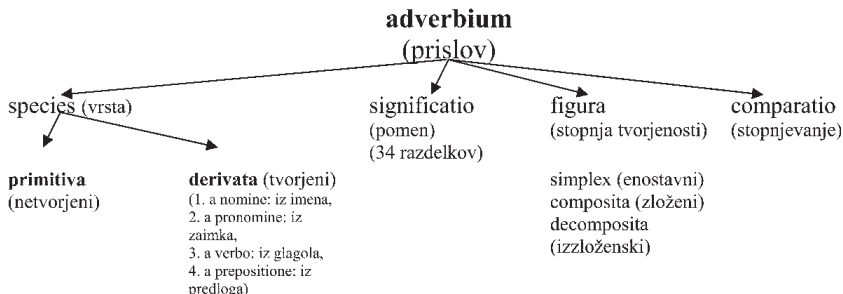

POGLAVJA O NEPREČIBNIH BESEDNIH VRSTAH V BOHORIČEVI SLOVNICI (1584)

S poglavjem o prislovu nastopijo v Bohoričevi latinsko pisani slovnici slovenskega jezika *Arcticae horulae succisivae de Latinocarniolana literatura* (1584) poglavja o tistih delih govora, ki so bili v domala vseh tedanjih slovnica obdelani enako skopo. Bohorič se v teh poglavjih podobno kot nemška slovničarja Clajus in Albertus ter poljski slovničar Statorius¹ na prvi pogled dokaj tesno naslanja na latinsko slovnico Filipa Melanchthona. Kljub temu pa tudi v teh poglavjih lahko najdemo med Melanchthonom in Bohoričem kar precejšnje razlike, ki jih bomo skušali v našem prispevku čim natančneje popisati. Naj pripomnimo še to, da bi glede na način obravnave vsebina obravnavanih poglavij Bohoričeve slovnice mnogokrat bolj sodila v slovar kot v slovnico, a to je skupna značilnost večine tedanjih slovnici ljudskih jezikov; bolj kot teorija slovničarje tu zanima leksika.

Večinoma so na obravnavana poglavja Bohoričeve slovnice v sodobni literaturi leteli naslednji očitki: 1. da med prislovi (v tedanjem pomenu besede) Bohorič navaja tudi (današnje) členke;² 2. da so predlogi narejeni po latinski shemi;³ 3. da med vezniki (v tedanjem pomenu besede) Bohorič navaja tudi (današnje) členke in prislove;⁴

- 1 Nemški slovničar Ölinger (1574: 156–165) se sicer zgleduje po Melanchthonu, a drugače kot Bohorič.
- 2 O tem Toporišič (1987: 304). Drugače pač ni moralo biti, saj tedanja evropska slovnična teorija členkov ni poznala.
- 3 Tako vsi pisci o Bohoričevi slovnici, ki obdelujejo predloge, npr. Kidrič (1925: 50) in drugi.
- 4 O tem Toporišič (1987: 305).

1 *Adverbium* – prislov (BH 1584: 154–158)

Delitev na *accidentia* v celoti sledi Melanchthonu (MGL-CR 326; MGL-Cam 301; MGL qq 5b), razdelek o vrstah glede na tvorjenost (*species*) pa le deloma.

Medtem ko Bohorič ločuje prislove glede na **vrsto** tvorjenosti (*species*), kot je bilo v navadi, na tvorjene in netvorjene, pa je v razdelitvi tvorjenih adverbov natančnejši od Melanchthona (MGL-CR 326–327; MGL qq 5b–qq 6a; MGL-Cam 301–302). Bohorič jih je namreč razporedil v štiri vrste glede na to, ali so tvorjeni iz imena, zaimka, glagola ali predloga. Pri tem je lahko Bohorič pri Melanchthonu našel zgolj opise primerov za tvorbo iz imena ter glagola. Delitve, kot jo najdemo pri Bohoriču, pa mi ni uspelo zaslediti v nobeni izmed pregledanih nemških, francoskih in italijanskih slovníc.

Primeri v tem razdelku so sicer naslonjeni na MGL, vendar spet ne pri vrsti adverbov, tvorjenih iz zaimka in predloga, ker jih Melanchthon ne našteva. Tako Bohorič po Melanchthonu navaja slovenske prevode k: *vesperi* (k'vezheri) in *furtim* (fkrivaje), Melanchthonova *cras* in *heri* je podobno kot Clajus (1578: 188) spremenil v *hodie* (donès), navaja pa tudi kar nekaj primerov, ki jih drugje ne zasledimo: *prudenter* (modru), *huc* (lefim), *illuc*, *isthuc* (letja), *adversum* (supèrno).

V razdelku o vrstah glede na **pomen** (*significatio*) je naslonitev na Melanchthona (MGL-CR 327–328; MGL qq 5b–rr 1b) domala popolna, enak je celo vrstni red primerov; vidi se tudi, da je imel v rokah vsaj drugo izdajo (torej MGL qq 5b–rr 1b), ker upošteva njene dodatke k MGL-CR (dodatki so: *praesto* v skupini *in loco*; ter vse skupine od *temporis adverbia* naprej).

Razlike glede na navedene strani v MGL so pri Bohoriču naslednje:⁵

1. v skupini *ad locum* (k mestu) je izpustil: *aliquo, nequo, siquo*;
2. izpuščena je celotna Melanchthonova opomba: »*Inter localia numerant alii etiam hos casus: domi, militiae, humi, ruri*«;

3. v skupini *temporis adverbia* (prislovi časa) je izpustil: *modo, pridem, dudum, nuper, antea, nudiustertius, nudiusquartus, perendie, inposterum* itd.;

4. v skupini *numeri* (števnici prislovi) je izpustil prislovne števnike od šestkrat naprej;

5. v skupini *negandi* (prislovi zanikanja) je izpustil *haudquaquam* in dodal primer *neque ego neque tu* (niti jeft niti ti);

6. v skupini *affirmandi* (prislovi pritrjevanja) nima *videlicet* in *quippe*, namesto *perfecte* pa ima *perfecto*;

7. v skupini *optandi* (železni prislovi) je izpustil *ut*;

8. v skupini *quantitatis* (prislovi kolikosti) ima Bohorič še *mirum in modum*;

9. v skupini *intendendi* (prislovi raztezanja) nima *valde, admodum, tam, quam, ut*;

10. v skupini *dubitandi* (prislovi dvoma) nima *fors, forsit*;

11. v skupinah *vocandi* in *respondendi* (prislovi klicanja in odgovarjanja) je Bohorič dodal *hem*;

12. v skupini *separandi* (prislovi ločevanja) nima *divise, sigillatim, multifariam*;

13. v skupini *excludendi* (prislovi izvzemanja) nima *pax*;

14. v skupini *comparandi* (primerjalni prislovi) nima *plurimum*, namesto *minime* pa ima *maxime*;

15. kot zadnjo je Bohorič dodal skupino *declarandi* (pojasnjevalni prislovi), ki je Melanchthon nima, saj so primeri te skupine (*nimirum, scilicet* in *videlicet*) vsebovani že v Melanchthonovi skupini *affirmandi*.

Vidimo, da gre pri prirejanju zgolj za izpuste tistih besed, ki v Bohoričevo slovnico ne bi prinesle novih slovenskih besed, saj bi se različni latinski primeri prevajali z enakimi slovenskimi.

5 Različne izdaje MGL se v primerih lahko minimalno razlikujejo (največkrat zgolj za kak primer na nekaj straneh), zato moramo dopuščati možnost, da je Melanchthonov tudi kateri izmed spodaj navedenih primerov.

Enako kot Bohorič se je na Melanchthonovo slovnico naslonil v tem razdelku tudi poljski slovničar Statorius (1568: K 7a–L 2b). Podobnost med Bohoričevim in Statorijevim besedilom je v tem poglavju zelo velika, čeprav Bohorič Statorijevega dela skoraj gotovo ni poznal. Glavna konceptualna razlika je v tem, da ima Statorius na prvem mestu navedene latinske, Bohorič pa slovenske prislove. Izbor prislovov se pri Bohoriču in Statoriju pokriva z naslednjimi izjemami:

1. v skupini *ad locum* (k mestu) Statorius nima: *eodem in intro*;
2. Statorius nima posebne skupine *versus locum* (proti mestu), ima pa vse njene primere v skupini *ad locum* (k mestu), poleg tega ima tudi dodatne primere: *versus, prone, supine*;
3. v skupini *de loco* (z mesta) Statorius nima: *isthinc, coelitus, funditus, radicitus*, za razliko od Bohoriča pa ima: *desuper*;
4. v skupini *per locum* (po mestu) Statorius nima: *nequa, si qua*, ima pa: *peregre, domi, humi, ruri*;
5. v skupini *temporis adverbialia* (prislovi časa) ima Statorius podobno kot Melanchthon mnogo več primerov kot Bohorič, od tega se jih manj kot polovica pokriva z Melanchthonovimi, ki so pri Bohoriču izpuščenimi, ostale pa je dodal Statorius sam;
6. v skupini *numeri* (števnici prislovi) Statorius glede na Bohoriča izpusti: *ter, quater, quinquies, tertium, quartum*, doda pa: *iterum, toties, quoties*;
7. v skupini *negandi* (prislovi zanikanja) Statorius glede na Bohoriča izpusti: *haud, nihil, nequaquam, neutiquam, nequidem*, doda pa: *nul-latenus*;
8. v skupini *affirmandi* (prislovi pritrjevanja) Statorius glede na Bohoriča izpusti: *quid ni, scilicet, nempe, nimirum*;
9. v skupini *ordinis* (prislovi zapovrstja) Statorius glede na Bohoriča izpusti: *postremo, ulimo, primo, secundo*;
10. v skupini *interrogandi* (vprašalni prislovi) Statorius glede na Bohoriča izpusti: *quamobrem*;
11. v skupini *similitudinis* (prislovi podobnosti) Statorius glede na Bohoriča izpusti: *ficut(i), velut(i), uti, quemadmodum, non minus, prope*;
12. v skupini *qualitatis* (prislovi kakovosti) Statorius glede na Bohoriča izpusti: *docte, pulchre, fortiter, fermo*, doda pa: *celeriter, punctim, uno modo, bifariam, trifariam, decem modis*;

13. v skupini *quantitatis* (prislovi kolikosti) Statorius glede na Bohoriča izpusti: *plurimum*, *parum(per)*, *mirum in modum*, *maxime*, *quoad*, doda pa: *penitus*, *omnino*, *prorsus*, ki jih ima Bohorič v skupini *intendendi* (prislovi raztezanja) – te skupine Statorius nima;

14. skupine *remittendi* (prislovi zadrževanja) Statorius ne imenuje, ima pa vse Bohoričeve primere te skupine;

15. skupin *diminuendi* (manjšalni prislovi), *vocandi* in *respondendi* (prislovi klicanja in odgovarjanja), *iurandi* (rotilni prislovi) in *decla-randi* (pojasnjevalni prislovi) Statorius nima;

16. v skupini *separandi* (prislovi ločevanja) Statorius glede na Bohoriča izpusti: *separatim*, *privatim*, doda pa Melanchthonova: *sigil-latim*, *multifariam* in *divi se*;

17. v skupini *excludendi* (prislovi izvzemanja) Statorius glede na Bohoriča izpusti *tantummodo*;

18. v skupini *congregandi* (prislovi zbiranja) Statorius glede na Bohoriča izpusti: *pariter*, *collectim*, *summatim*, doda pa *coniunctim*;

19. v skupini *prohibendi* (prislovi prepovedi) Statorius glede na Bohoriča izpusti *nequaquam*;

20. v skupini *concedendi* (prislovi dopuščanja) Statorius ne navaja latinskih primerov, ima pa Bohoriču ustrezne poljske;

21. v skupini *eventus* (prislovi dogodka) Statorius glede na Bohoriča izpusti *ca fu*;

22. v skupini *comparandi* (primerjalni prislovi) Statorius glede na Bohoriča izpusti *maxime*, ima pa Melanchthonova *plurimum* in *minime*.

Iz gornjih razlik je razvidno, da o vplivu Statorijeve slovnice na Bohoričevo težko govorimo, lahko pa rečemo, da sta oba podobno prirejala isto Melanchthonovo predlogo.

Razdelek o **stopnji tvorjenosti** adverb (de figura) je v celoti posnet po MGL (rr 2a; enako MGL-Cam 311 in MGL-CR 328), celo z istimi oznakami in istimi primeri. Dodan je le primer *diu* (davnaj) v prvi skupini.

Tudi razdelek o **stopnjevanju** (*comparatio*) ima formulacije, ki so povsem vzporedne Melanchthonovim, le da je vsebina prirejena značilnostim slovenskega jezika. Ker se v tem odlomku lepo pokaže Bohoričev postopek prirejanja, podajamo vzporedno besedilo iz MGL in BH 1584:

<i>MGL (rr 2a = MGL-Cam 311)</i>	<i>BH 1584: 158</i>
Prislovi, ki so nastali iz pridevnikov, oponašajo stopnjevanje imen in se pregibajo v primernik in presežnik, npr. <i>fortiter, fortius, fortissime /.../</i> Tako tudi nekateri drugi, ki niso iz pridevnikov, npr. <i>Saepe, faepius, faepissime.</i> ⁶	Prislovi, ki so nastali iz pridevnikov, se s primerljivimi stvarmi primerjajo takole: <i>mozhnu, mozhneſhi, vel vezh mozhnu, nar mozhneſhi, vel viſoku mozhnu,</i> <i>fortiter, fortius, fortissime. /.../</i> Stopnjujejo se tudi pravi prislovi, ki se lahko [po pomenu pri stopnjevanju] večajo ali manjšajo, npr. <i>zheſtu, id est faepe, zhejſhe vel zhejſteſhi, faepius: gar zheſtu, faepissime, itd.</i> ⁷

2 *Praepositio* – predlog (BH 1584: 158–164)

Tudi poglavje o predlogu je narejeno neposredno po Melanchthonovi predlogi. A poudariti moramo, da se je prav v tem poglavju Bohorič srečal s številnimi problemi, ki jih je rešil zelo samostojno in izvirno. Čeprav je dosledno upošteval Melanchthonovo (MGL-CR 329–333; MGL rr 2b–rr 5b; MGL-Cam 312–319) zaporedje latinskih predlogov kot iztočnic,⁸ pa je bil v izbiri primerov mnogo bolj neodvisen. Včasih je izbral in prevedel Melanchthonovega, včasih svojega.

Primerjalni pregled primerov je dal naslednji rezultat:⁹

- 6 »Aduerbia orta a nominibus adiectiuis, imitantur nominum comparationem, casusque comparatiui, et superlatiui recipiunt, ut: *Fortiter, fortius, fortissime /.../ Sic et quaedam alia, non nata a nominibus, ut: Saepe, faepius, faepissime.*«
- 7 »Aduerbia orta a nominibus adiectiuis, comparabilibus comparantur, sic: *mozhnu, mozhneſhi, vel vezh mozhnu, nar mozhneſhi, vel viſoku mozhnu, fortiter, fortius, fortissime. /.../ Comparantur etiam mera aduerbia, quae augeri minus uel potest, vt: zheſtu, id est faepe, zhejſhe vel zhejſteſhi, faepius: gar zheſtu, faepissime, etc.*«
- 8 Na to opozarja tudi sam (BH 1584: 158): »Predloge bomo preleteli po latinskem zaporedju.« (»Praepositiones, latinorum ordine percurremus.«)
- 9 V prvem stolpcu so latinski izhodiščni predlogi, v drugem so Bohoričevi prevodi teh primerov (BH 1584: 158–164), v tretjem je njihova vezava po Bohoriču, v četrtem število primerov (glede na latinske primere) pri Bohoriču, v petem pa število primerov, ki jih ima Bohorič in jih hkrati najdemo pri Melanchthonu. Primeri, ki glede na današnji sistem odstopajo, so označeni okrepjeno. Nekateri izmed njih so posebej komentirani. Kjer je Bohoričeva določitev sklona napačna ali vprašljiva, je dodan: (sic!).

RAZPRAVE, ŠTUDIJE

predlog		vezava predloga	število ponazoritvenih primerov	
v latinščini	v slovenščini	v slovenščini	pri Bohoriču	od tega Melancthonovih ¹⁰
<i>ad</i>	k/h	DAJ.	6	0
<i>apud</i>	per	DAJ.	2	0
<i>ante</i>	pred	DAJ. s posebno končnico	11	0
<i>adversus/ adversum</i>	super	DAJ.	3	0
<i>cis/citra</i>	še strane/ na leti strani	ROD.	1	0
<i>ultra</i>	na uni strani/ na unim kraju	ROD.	1	0
<i>circum/circa/ circiter</i>	okuli	ROD.	5	3
<i>contra</i>	zhes (super)	TOŽ. (DAJ.)	2	1 ¹¹
<i>erga</i>	pruti	DAJ.	1	0
<i>extra</i>	svunaj	ROD.	1	0
<i>inter</i>	mej/ v'meß	DAJ. s posebno končnico	1	0
<i>intra</i>	snutraj	ROD.	1	0
<i>infra</i>	pod/ sdolaj	TOŽ./ ROD.	2	0
<i>supra</i>	sgoraj/ na/ nad/ zhes	ROD. TOŽ.	1	1
<i>iuxta</i>	polek/ polgi	ROD.	1	0
<i>ob</i>	sa voljo/sa	ROD.	1+1	0+1
<i>per</i>	zhes/fkus/ po	TOŽ./ DAJ.	2	1
<i>prope</i>	blisi/blisu	ROD.	1	0
<i>praeter</i>	mumu/mimu	ROD.	1	0
<i>propter</i>	sa vojiljo	ROD.	1	1
<i>post</i>	po	ROD. (sic!)	1	1
<i>penes</i>	poleg/poigi	ROD.	1	1
<i>secundum</i>	sa	DAJ. s posebno končnico	1	1
<i>trans</i>	zhres/zhes	ROD. (sic!)	1	1
<i>a/ab/abs</i>	od	LOČ.	3	2+1 ¹²

KOZMA AHAČIČ

<i>absque</i>	pres	ROD./LOČ.	1	1
<i>cum</i>	s'	DAJ. <i>s posebno končnico</i>	3	0
<i>clam</i>	fkriwfhi	= v slovenščini adverb	1	1
<i>coram</i>	v'prizho/ pred	ROD./ gl. pred (<i>ante</i>)	1	1
<i>de</i>	od	LOČ.	1	1
<i>e/ex</i>	is	LOČ.	1	0
<i>pro</i>	sa	LOČ.	1	1
<i>prae</i>	pred	DAJ. <i>s posebno končnico</i>	1	0
<i>sine</i>	pres/rasen	ROD.	1	0
<i>tenus</i>	okuli	ROD.	1	1
<i>in</i>	v' (kam?)/ v' (kje?)	TOŽ./ DAJ. (dajalniki množine imajo posebno končnico <i>-ih</i>)	3	0
<i>sub</i>	okuli (= <i>circa</i>)/ po (zaporedje)	ROD./ ROD. (sic!)	1 1	1 1
	po (versari in loco)	DAJ. (sic!)	1	1
<i>super</i>	na (kje?)	DAJ.	2	2
	na (kam?)	TOŽ.		
<i>subter</i>	pod	TOŽ.	1	1

Postavlja se vprašanje, zakaj je pri razvrstitvi predlogov sledil prav razdelitvi glede na vezavo izhodiščnih predlogov v latinščini. Albertus (1573: M 1a–M 3a), Ölinger (1574: 166–169) in Clajus (1578: 201–211) imajo denimo predloge razporejene glede na nemško izhodišče, prav tako tudi nekatere druge pregledane slovnice ljudskih jezikov. Vendar vse kaže, da je bilo razvrščanje predlogov glede na latinščino v tedanjih slovnica kljub vsemu prisotno. Takšno rešitev imata denimo Statorius (1568: L 3b–L 5a) in Dubois (1531: 154–159).

10 Prim. MGL-CR 329–333; MGL rr 2b–rr 5b; MGL-Cam 313–319.

11 BH (1584: 160) ima *circiter horam nonam*, MGL-CR (329) *circiter horam undecimam*, MGL (rr 3a) *circiter horam decimam*. Iz tega se lepo vidi, kako se je dalo obračati v različnih slovnica enak primer. Tak primer štejejo kot enak, četudi se pojavlja v inačicah (npr. *secundum Deum* : *secundum Deos*; *sub horam tertiam* : *sub horam pugnae* ipd.).

12 Tu gre pri Bohoriču za vsebinsko prilagoditev primera: Melanchthonov *ab love* je spremenil v *a deo*.

Statorius ima zapovrstje predlogov tako kot Bohorič posneto po Melanchthonu, tako da se obravnava pri Statoriju in Bohoriču navidez v celoti prekrivata. Ločuje pa ju pomembna razlika: Bohorič na vezavo posameznih predlogov opozarja sproti, Statorius pa vezavo obdela posebej v poglavju o skladnji predlogov (Statorius 1568: O 1a–O 4b).

Opazimo lahko, da je Bohorič izvirnejši pri zapletenejših primerih (predvsem pri predlogih, ki zahtevajo današnji mestnik in orodnik), zlasti pa je izviren na začetku poglavja, kjer tudi razreši večino problemov, potem pa dokaj zvesto sledi Melanchthonovim primerom.

Iz zgoraj prikazanih primerov lahko tudi razberemo Bohoričev način opisa današnjega mestnika in orodnika. Mestnik, ki stoji za predlogi *per* (BH 1584: 159), *mej/v'meß* (BH 1584: 160), *po* (BH 1584: 161, 163), *sa* (BH 1584: 161), *v'* (BH 1584: 163), *na* (BH 1584: 164), navaja kot dajalnik s posebno končnico; prav tako je dajalnik s posebno končnico orodnik, ki stoji za predlogoma *s'* (BH 1584: 162) in *pred* (BH 1584: 159, 162, 163).

Bohoričev pogled na mestnik kot »posebno končnico dajalnika« lepo vidimo pri obravnavi predloga *v'* (BH 1584: 163). Po Bohoriču namreč imena ob predlogu *v'* v množini spreminjajo zadnji zlog (torej končnico) v *-ih* (*v'telefih*). Na tovrstno spremembo Bohorič večkrat opozarja. Podobno pravilo navaja v poglavju *Examen etymologiae* (*Preizkus etimologije*) (BH 1584: 168): dajalnik množine *nebesam* zaradi zveze s predlogom *v'*, kadar ta pomeni premikanje na mestu (*motus in loco*), spremeni zadnji zlog v *-ih*. Spremembe se zavoljo zveze s predlogom *v'* dogodijo včasih tudi v ednini (BH 1584: 170): končni *-u* se namreč v zvezi besede z *v'* pogosto zamenjuje z *-i*; tako dobimo *v'nebi* namesto *v'nebu*.¹³ Marsikje drugje pa sprememb dejansko ni in imamo obliko »dajalnika«: npr. *na femlji* (BH 1584: 170).

Da je »oblika besede za predlogom v« (čemur bi mi danes rekli mestnik) povzročala Bohoriču preglavice, nam pričata tudi primera

13 To omenja tudi v skladnji, kjer pa pravi, da do tega prihaja bolj zaradi rabe pri ljudeh kakor zaradi zahtev jezikovnega sistema (»sed id fit magis consuetudine quam ratione«).

iz skladnje (BH 1584: S38, S39), kjer gre prav gotovo za lapsus: Bohorič namreč obliki *v'unuh dnejh* ter *v'kratkih dnejh* označuje kot ločilnik s predlogom. Ni pa nepomenljivo, da se je Bohorič zmotil (glede na svojo lastno teorijo) prav tu, pri »izjemih«.

Tri napake v določitvi sklona (v okviru Bohoričeve teorije) so razvidne tudi iz gornje razpredelnice. Dvakrat imamo rodilnik, kjer bi danes določili mestnik (in bi torej pri Bohoriču moral stati dajalnik). Ena napaka pa je lapsus: namesto tožilnika imamo rodilnik.

Tudi pri opisu mest z orodnikom vidimo, da se Bohorič še kako zaveda, da obstajajo v slovenščini poleg sklonov, ki jih našteva, še »posebne končnice«. Tako končnico dobi njegov »dajalnik«, če pred njim stoji predlog *pred* (BH 1584: 159), in sicer pri moškem in srednjem spolu v ednini končnico *-om* ali *-fom* (npr. *pred Ozhetom*, *pred telefom*), pri ženskem spolu v ednini končnico *-o* ali *-jo* (*pred vodo*, *pred Materjo*), nekatere besede pa dobijo v ednini končnico *-o* (pred *mano*). V dvojinskih oblikah se tak »dajalnik« končuje na *-ma* (npr. *pred Ozhetma*, *pred materma*, *pred ozhima*), v množinskih pa na *-mi* (*pred ozhetmi*, *pred matermi*, *pred ozhesmi* ali *ozhimi*).

Razdelka o **neločljivih predlogih** (*praepositiones inseparabiles*) (BH 1584: 164) MGL-CR, MGL in MGL-Cam nimajo, pač pa ga imata Ölinger (1574: 169) in Clajus (1578: 201). Morda bi lahko iskali pobudo za ta razdelek v razdelku *Figurae* pri Melanchthonovem poglavju o glagolu (MGL mm 7b–nn 1b), ki obravnava tvorbo glagolov (tudi) s predponami, vendar je to manj verjetno.

3 Coniunctio – veznik (BH 1584: 164–166)

Poglavje o vezniku je Bohorič sicer posnel po Melanchthonu (MGL-CR 333–335; MGL rr 5b–rr 8b), a ga je močno okrajšal. Melanchthon namreč veznik opisuje glede na tri kriterije: *figura* (vezniki glede na tvorjenost), *potestas* (pomen veznikov), *ordo* (vrsta veznikov glede na stavo pred besedo ali za njo). Od tega je Bohorič v svoje poglavje o vezniku uvrstil zgolj delitev iz razdelka *potestas*, pri čemer je izviren ne samo glede na Melanchthona, ampak tudi v razmerju do nemških slovníc (predvsem Albertus, Clajus), ki dosledno navajajo vse kategorije. Ölinger (1574: 170–171) ima poglavje sicer na videz razporejeno enako kot Bohorič, vendar ima pod razdelkom *Observatio*

nekak povzetek Melanchthonovega razdelka *ordo*, celotno poglavje pa je pri njem še mnogo bolj skrajšano kot pri Bohoriču.

Melanchthonovi in Bohoričevi primeri veznikov se ujemajo takole:

vrsta veznikov	število primerov veznikov BH 1584 (164–166)	od tega Melanchthon MGL (rr 5b–rr 8b) = MGL-Cam	število ponazoritvenih primerov BH 1584 (164–166)	od tega Melanchthon MGL (rr 5b–rr 8b) = MGL-Cam
vezalni (<i>copulativae</i>)	8, item ¹⁴	8	0	0
ločni (<i>disiunctivae</i>)	6	6	1 ¹⁵	1
dvomilni (<i>dubitativae</i>)	3, num	3	1	1
protivni (<i>adversativae</i>)	12	12	1	0
vzročni (<i>causales</i>)	12	12	0	0
pogojni vezniki ali vezniki izvzemanja (<i>conditionales seu exceptivae</i>)	quatenus, nisi	0	0	0
sklepalni (<i>ratiocinativae</i>)	6, idcum	6	0	0
zapovrstni (<i>ordinis</i>)	6	6	0	0
pritrjevalni (<i>approbativae</i>)	3	3	0	0
dopolnjevalni (<i>completivae</i>)	3	3	2	2

Že pri prvi vrsti (*copulativae*) vidimo, da Bohorič ni imel v rokah MGL-CR (333), ampak poznejši MGL ali MGL-Cam, saj ima MGL-CR pri primerjalnih vezalnih veznikih naveden samo *ac*,¹⁶ MGL (rr 6a) pa ima tako kot Bohorič poleg *ac* tudi *atque*.¹⁷ Pri vrsti *adversativae* (BH 1584: 165) Bohorič podaja razliko med *tamuzh* in *ali* vzporedno z nemškima *sonder* in *aber*. Četudi so formulacije podobne formulacijam v MGL, pa je primerjava očitno izvirna Bohoričeva, saj je nimajo tudi tedanje nemške slovnice. Prav tako je, kot kaže, iz nekega drugega vira vrsta *conditionales*. Bohoričevo izvirnost dokazuje tudi Statorius (1568: L 5b–L7a), ki se naslanja na MGL in nima nobenega od omenjenih Bohoričevih dodatkov.

14 Za vejico stojijo primeri, ki jih pri primerjanem delu ni in zato niso všteti v prvo številko.

15 BH (1584: 165) ima *neque ego neque tu*, MGL (rr 6a) pa *nec mihi nec tibi*.

16 »Sed Ac, collationem aliquando significat.«

17 MGL (l. c.): »Sed ex his Ac, et Atque, collationem aliquando significant.« Bohorič (BH 1584: 164): »Atque ex his quaedam etiam collationem significant, *kakor*, *ac*, *atque*.«

4 Interiectio – medmet (BH 1584: 166)

Poglavje je posneto po MGL (rr 8a-rr8b; MGL-Cam 326–327),¹⁸ vključno s primeri, ki so do take mere posneti po MGL, da je celo težko ločiti, kaj je pri Bohoriču misljeno kot latinski in kaj kot slovenski medmet.

- 18 In ne po MGL-CR (336), saj so tu med izdajama bistvene razlike. MGL-CR denimo nima vrst *silentium*, *rifum*, *ejulationem* in *planctum*, ki jih MGL in Bohorič imata.

VIRI IN LITERATURA

Albertus, Laurentius (1573): *Teutfch Grammatick oder Sprachkun ft. Certissima ratio discendae, augendae, ornandae, propagandae, conferuandaeque linguae Alemanorum siue Germanorum, grammaticis regulis et exemplis comprehensa et con scripta: per Laurentium Albertum Ostrofrancum*. Augustae Vindelicorum: Michael Manger.

BH 1584 = Bohorič, Adam (1584): *Arcticae horulae succisivae*. Wittenberg.

Clajus, Johannes (1578): *Grammatica germanicae linguae ... ex bibliis Lutheri Germaniis et aliis eius libris collecta*. Lipsiae.

Dubois, Jacques (1531): *In linguam Gallicam isagùge [sic!], una cum eiusdem Grammatica Latino-Gallica, ex Hebraeis, Graecis et Latinis authoribus*. Parisiis: Ex officina Roberti Stephani.

Kidrič, France (1925): Bohorič, Adam. *SBL* 1. 49–52.

MGL = Melanchthon, Philippus, [s. a.]: *Grammatica Philippi Melancthonis, Latina, iam denuo recognita, et plerisque in locis locupletata*. Norimbergae: apud Ioh. Petreium.

MGL-Cam = Melanchthon, Philippus (1585): *Grammatica Philippi Melancthonis recognita et locupletata. Accessit tractatus de Orthographia, recens*. Lipsiae: Impri mebat Iohannes Steinman.

MGL-CR = Bretschneider (ur.), Carolus Gottlieb (1990): *Philippi Melancthonis Opera quae supersunt omnia. Corpus reformatorum: vol. 20: 1854 (reprint)*. Bad Feilnbach: Schmidt Periodicals.

Ölinger, Albert (1574): *Underricht der Hoch Teutschen Spraach: Grammatica seu Institutio verae Germanicae linguae ... In usum juventutis maxime Gallicae, ante annos aliquot conscripta ... Cum D. Joan. Sturmii sententia, de cognitione et exercitatione linguarum nostri saeculi*. Argentorati: Nicolaus Vvyriot.

Statorius, Petrus (1568): *Polonicae grammaticae institutio*. Cracoviae: Apud Mathiam Wirzbietam, Typographum Regium.

Toporišič, Jože (1987): *Zimske urice, prva slovenska slovnica. Arcticae horulae succisivae – Zimske urice proste*. Maribor: Založba Obzorja. 281–328.